

SEVAN NİŞANYAN: Cumhuriyetin batılılığı değil mesele, olamayışı (Bölüm 1)

Posted on 17/10/2014

Ümit Kardaş benim değer verdiğim ve yazılarını çoğu zaman beğenerek okuduğum bir yazar. Taraf'taki son yazısına

<http://www.taraf.com.tr/yazilar/umit-kardas/cumhuriyet-oryantalizmi/30914/> itirazlarımı dostane bir tartışma olarak değerlendireceğini umarım.

“Osmanlı aydını, Batılılaşmayı ya da medenileşmeyi sadece aydınlanma olarak anlamıştır. [Oysa Batı sadece 18. yüzyıl düşüncesi olan aydınlanmadan ibaret değildir.]” demiş Ümit Kardaş.

Bu doğru değil. Veleve ki kısmen doğru da olsa, temelinde yatan çıkmazı gözardı edersek yanılırız.

İlk baştan beri Osmanlı eliti, Batı medeniyetinin Hıristiyanlıkla (daha doğrusu Hıristiyanlığın Batı versiyonlarıyla) ilgisini doğru olarak, hatta belki biraz abartarak teşhis etti. Evliya Çelebi'de, 18.yy sefaretnamelerinde, Namık Kemal'de, Şinasi'den Hüseyin Rahmi'ye uzanan Tanzimat romanlarında bu vurgu gayet nettir. Osmanlı kültürel yaşamının gözardı edilmemesi gereken bir unsurunu oluşturan gayrimüslim toplumlarında, batılılaşma/modernleşme tartışmasının ana eksenini daima mezhep meselesi olmuştur. Protestan yahut Katolik olmadan Batılı olunabilir mi? Osmanlı modernleşmesinde Tefvik Fikret - Abdullah Cevdet çizgisi egemen değildir, ikincil kanaldır.

Sonuçta çıkış yolu o kanalda bulundu. Ermenilerin ve Rumların bir kısmı için Protestanlık veya Katoliklik gerçekçi bir çözüm olabilirdi belki. Türkler için değildi. Geriye iki seçenek

kalıyordu: Batıyı tümenden reddetmek, ya da Batının laik-seküler-antiklerikal damarını seçmek. İkincisini seçtiler. Başka çare olmadığından seçtiler, şuarsuzluktan değil.

Kavga derin ve acıtıcı bir düzeye evrildi. Tevfik Fikret'in, Türk aydınlanmasının Prometheus'u olarak tahayyül ettiği oğlu Haluk, ABD'ye göçüp Protestan vaızı oldu. Mecelle müellifi Cevdet Paşa'nın torunu, paralarda resmi olan Fatma Aliye Hanımın kızı, evden kaçıp Katolik rahibelere sığındı. Laiklik, biraz da bunların cevabıdır.

Türk modernleşmesinin gizli ve mütevazı kahramanları olan yabancı okullar, "modern" oldukları için değil, potansiyel Hıristiyanlık yuvası olarak görüldükleri için, eski ve yeni Türk devletinin ölmez nefretine konu oldular. Oysa bu okulların Türk mezunları Hıristiyan olmadılar. Ezici çoğunlukla laik ve seküler, hatta Batıda eşine ender rastlanır ölçüde tutarlı bir şekilde laik ve seküler oldular. İyi ki de oldular. Bu memleket Şarklılığın lağım çukurunda henüz boğulmadıysa, o birkaç bin değerli insanın yüzü suyu hürmetinedir.

Batı medeniyetinin Hıristiyanlıkla da, anti-Hıristiyan sekülerizmden de daha belirleyici olan öteki boyutu bu topraklarda hiç ilgi görmedi. O boyut, toplumsal elitlerin devlet karşısındaki nispi özerkliğidir. Soyluların, din adamlarının, burjuva entelektüellerin krala "orada dur reis" deme hakkına, gücüne ve alışkanlığına sahip olmaları geleneğidir.

Osmanlı koşullarında akla bile getirilemeyecek bir öneriydi. Buraların eliti oradakine benzemez. Buraların devleti de kendine kafa tutanları yumuşatıp ehlileştirerek güçten ve otoriteden yoksundur. "Nispi özerklik" deyince dış vilayetlerde isyan, iç vilayetlerde eşkıyalık ve zorbalık anlaşılır. O yüzden Batı'nın bu en belirgin hasleti buralarda ağza bile alınmadı, mutlak sessizlikle geçiştirildi.

Oysa daha 16.yy'da Floransa'dan bu tarafa bakan Machiavelli durumun farkındaydı. Prens'in Fransa ile Türkiye'yi kıyasladığı bölümünde, Avrupa ile Osmanlı'nın bu yüzden uzun vadede yenilgiye mahkum olduğunu doğru olarak teşhis eder. En ciddi ve radikal Türk Batıcılarında,

Mithat veya Vefik Paşa'larda, Babanzade'de, Ağaoğlu Ahmet'te, Ziya Gökalp'te bu meselenin izini bile göremezsin. Cumhuriyet devrinde de bir şey değişmez. En sağdan en sola, en Müslümanından en sosyalistine kadar Cumhuriyet aydınlarının tümü için, devlete icabında kafa tutma imkan ve dayanaklarına sahip olan elitler -kompradorlar, işbirlikçiler, Boğaza karşı viski içenler, Yahudiler, kozmopolitler, toprak ağaları, Kürt feodalleri, masonlar, tarikatlar, Pensilvanya- devlete ve millete yönelik en vahim tehlike olarak görülür ve lanetlenir.

Bu yüzden Türkiye'nin Batılılaşması hayal olmaktan ileri gidememiştir ve bundan sonra da gidemeyecektir.

"Batılılaşma, Cumhuriyet rejiminin birincil meşrulaştırma aracıdır." (Ümit Kardeş)

Bu da doğru değil. Batılılaşma, rejimin ancak metropol elitlerine yönelik söyleminde bir rol oynadı. Geniş kitlelere yönelik endoktrinasyonda kullanılan ana meşrutiyet teması Batı filan değildir, vatan-millet-sakaryadır, Milli Mücadeledir, denize dökülen düşmandır, yedi düvele meydan okuyan Gazi'dir. Yanlış hatırlamıyorum herhalde, ilk ve ortaokulda boğazımıza dayadıkları bulamaçta "Batılılaşma" diye bir şey yoktu. Ama bol miktarda şehit ve gazi vardı, düşman vardı, al bayrak vardı, Allah Allah nidalarıyla huruc eden Mehmetçik vardı, susmayacak ezanlar, zalim Haçlılar vardı. "Düşman", kuşkuya yer bırakmayacak bir netlikte Batı idi. Emin Oktay'ın tarih kitaplarında Avrupa ve Avrupalılar hakkında bir olumlu kelime okuduğumu hatırlamıyorum.

Cumhuriyet'in kurucu ideolojisi İslami bir ideoloji ve İslami bir propagandadır. Bunu görmemek için hakikaten kör olmak lazım. Revize edilmiş bir İslamdır, evet. Araplardan ve Arapçadan arındırılmış, uhreviyatı azaltılmış, ahlaki retoriği minimize edilmiştir. Ama sonuç olarak İslamdır. "Biz" ve "düşman" olarak ikiye böldüğü dünyada, biz "Türk" diye yeni bir ad takılmış olan İslam milletidir. Düşman ise bin dört yüz seneden beri aşına olan Rum ve Frenk keferesidir. Cumhuriyet'in üfürükten kazanımlarını bir yana bırak, geriye kalıcı ve çağ

değiştirici olan bir tek eser kalır: Yüzyıl başında %25 gayrimüslim nüfusu olan bir ülkede yüzde doksan dokuz virgöl dokuz İslam çoğunluğu yaratmak.

Cumhuriyet ideolojisinin dışladığı şey İslam değildir. İslam'ın eski sürümüdür. Hedefi İslam'ı silmek değildir, devlet kontrolüne almaktır. Daha belirgin ifade edelim: belli bir konjonktürde, devletin yüksek menfaatlerinin gerekli kıldığı birtakım reformlara "İslam" adına direnme eğiliminde olan unsurları bertaraf etmektir. Bir şekillendirme operasyonudur. Hadise bundan ibarettir.

Batıcılık da vardı elbette. Neden vardır? Üç sebep sayayım:

1. Konjonktür dayatmıştır. Türkiye Batıya -30'larda İngiltere'ye, hini hacetle Almanya'ya, 1945'ten sonra ABD'ye muhtaçtır. Lozan'da verilmiş sözler vardır.
2. İstanbul ve İzmir'in Avrupalı elitleri ile Ankara yönetimi arasında Milli Mücadele yıllarında kopma noktasına gelen iplerin tamiri gerekmiştir. Ekonomik ve sosyal açıdan Ankara o zümrelere muhtaçtır. Tavizler vermesi gerekmiştir.
3. Askeri erkan, Abdülhamid'in 1880'lerdeki reformlarından bu yana kendini "Avrupalı" sayan bir kurumsal kültüre sahiptir. Bu kültür, ikinci maddede anılan zümrelerin Avrupalılığından farklıdır. Prusya imalatıdır. Aynı devirde Japonya'da zuhur eden modernleşmecilerle militarizmle akrabadır. Batı medeniyetinin gelenek ve alışkanlıklarının çoğuna yabancıdır. Papazdan ve misyonerden korkar, kapitaliste güvenmez, fikir adamlarıyla aynı dili konuşmaz. Ama nihayetinde kendini "Batılı" sayar ve içinden çıktığı Şark dünyasını küçümser.

Bakın, üç sebep saydık. İlk ikisi şartların zorladığı şeylerdir; gayri samimidir. Üçüncüsü samimidir, ama savunduğu kültür Batı'yı Batı yapan her şeyden soyulmuş bir tuhaf kışla kültürüdür, Batı'nın robot resmidir.

Cumhuriyet rejimini “Batıcılıkla” suçlarken bunları da göz önünde bulunduralım.

(Devam edecek...)

Kaynak:

<http://nisanyan1.blogspot.com.tr/2014/10/cumhuriyetin-batlg-degil-mesele-olamays.html>